

Šikana a možnosti její prevence ve výchovně vzdělávacích zařízeních

Miroslava Provázková

Bakalářská práce
2009

 Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav pedagogických věd
akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Miroslava PROVÁZKOVÁ**
Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Šikana a možnosti její prevence ve
výchovně-vzdělávacích zařízeních**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části práce

Klíčové pojmy práce a jejich definice a analýza

**Stanovení cíle výzkumu, výzkumného problému, volba výzkumných metod, realizace
výzkumného šetření**

Zpracování a interpretace výsledků výzkumu, přijetí a formulace získaných závěrů

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tisková/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Kolář, M. Bolest šikanování. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-014-3

Říčan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem pocit bezpečí ve škole. Praha: Portál, 1995. ISB 80-7178-049-9

Bourcet, S., Gravillonová, I. Šikana ve škole, na u lici doma: Jak bránit své dítě. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8

Pöthe, P. Dítě v ohrožení. Praha: G plus G, 1999. ISBN 80-8610-321-8

Fontana, D. Psychologie ve školní praxi. Praha: Portál 1995. ISBN 80-7178-626-8

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Pavel Opatrný
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. února 2009

Termín odevzdání bakalářské práce:

15. května 2009

Ve Zlíně dne 18. února 2009

LS.

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vánrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ/DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové/bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová/bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji diplomovou/bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou/bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové/bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové/bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Ve Zlíně 6.5.2009

.....
.....

1) Zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevyjádřeně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejňování stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před termínem obhajoby zveřejněny k nahlédnutí veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy; nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce puřizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnožování.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezahrnuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, ušje-li náleží za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené záukem nebo zmadením ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla učšit svolení bez věcného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 nštává nedotčeno.

(2) Nemá-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jin autor školního díla z výdělku (jin dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2) přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přikládá k vyšší výdělku dosaženému školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá pojmem šikana a to jak definováním tohoto výrazu, který vyplývá z právních dokumentů, tak i ze znalostí dětí, které se účastnily dotazníkového průzkumu. Celá práce je zaměřena na žáky devátých tříd základních škol a i na vzájemné porovnání rozšířenosti tohoto jevu ve škole vesnické proti dvěma základním školám, které vyučují v podmínkách města.

Struktura předkládané práce vyplývá z názvu bakalářské práce a z uvedených cílů. Cíle jsou uvedeny jako základní myšlenka ve sledu propojených kroků a jejich vyhodnocení.

Klíčová slova: agresor, šikana, průzkum v základních školách, úroveň důvěry k učitelům

ABSTRACT

This Bachelor work concerns the research of action about meaning of the word „**chicane**“ and the way of his definition in juridical documents and also as it is known by children who were participating a questionnaire research. The whole work is concentrarining on the pupils of 9th class at basic schools and also on the confrontation of this effect in village basic school facing two basic schools in town.

The structure of this presented work arises from the title of this work and also from the given objectives. These objectives are presented as a main idea in series of connected steps and their evaluation.

The main words: aggressor, chicane, basic school research, the level of confidence towards the teachers.

Poděkování

Ráda bych tímto poděkovala panu PhDr. Pavlu Opatrnému za jeho velice cenné rady a připomínky při zpracovávání mé bakalářské práce.

Dále bych ráda poděkovala svému synovi za trpělivost, kterou měl při mém psaní.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	11
1.1 ŠIKANA	11
1.2 AGRESOR.....	14
1.3 OBĚŤ	16
1.4 TYPY ŠIKANY	17
1.5 FÁZE ŠIKANY	18
2 VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY	22
2.1 ODHALENÍ ŠIKANY	22
2.2 STRATEGIE VYŠETŘOVÁNÍ.....	22
2.3 NÁPRAVA	25
3 PREVENCE	28
3.1 PREVENCE ŠKOLNÍ ŠIKANY	28
3.2 METODICKÝ POKYN MINISTRA ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY K PREVENCI A ŘEŠENÍ ŠIKANOVÁNÍ MEZI ŽÁKY ŠKOL A ŠKOLSKÝCH ZAŘÍZENÍ	33
3.3 KDE HLEDAT POMOC?	35
II PRAKTICKÁ ČÁST	38
4 VÝZKUM ŠIKANY	39
4.1 CÍL VÝZKUMU	39
4.2 METODA VÝZKUMU.....	40
4.3 REALIZACE VÝZKUMU	41
4.4 VYHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	42
4.5 ZÁVĚRY Z REALIZOVANÉHO VÝZKUMU	51
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	58
PŘÍLOHY	59
PŘÍLOHA 1	60

ÚVOD

Některé věci jsou neměnné, nebo téměř neměnné a ke změně je potřeba velká dávka trpělivosti a času. Mezi takovéto věci patří zcela jistě i chování lidí. Šikanování je jedno z těch chování lidí, které se jenom těžce mění. Proto můžeme říci, že šikanování tady bylo, je a ještě dlouho bude.

Někteří lidé zastávají názor, že šikanování je nedílnou součástí dospívání a růstu. Považují to za nutnost, kterou děti musí projít, aby pak mohly obstát v tvrdém reálném životě. Nikdo však z těchto lidí, kteří tento názor zastávají si nedokáží představit, jaké nezměrné škody může šikanování zanechat na lidech po zbytek života. S následky šikanování se mnohdy nedokážou vyrovnat ani dospělí tak, aby v nich nezůstalo žádné trauma. Položme si otázku, copak asi provede šikanování s dítětem ve škole, školce nebo dokonce doma? Dítě žije v neustálém strachu z ohrožení a dalšího ubližování. Pocity strachu jsou zpočátku spojeny pouze s událostmi šikanování, postupně však přechází do trvalé úzkosti a deprese. Tyto se mohou projevovat mnoha způsoby včetně problémy s usínáním, nočním probouzením, nočními můrami a podobně. Dlouhodobé šikanování má za následky nízké sebevědomí dítěte a hluboké pochybnosti o hodnotě vlastního života. Deprese a pocity méněcennosti a opuštěnosti mohou vést v některých případech až k pokusům o sebevraždu.

Nejznámější případy šikany byly známy především ze základní vojenské služby. S pádem „železné opony“ se začal problém šikanování otevírat více i na veřejnosti. V médiích můžeme často slyšet o týrání dětí v rodinách, ve škole, na internátech a podobně. Již to není zakázané téma jako dříve. Otevření tohoto tématu, úspěšné vyšetření celého případu a přiměřené potrestání viníků zcela jistě dodá odvahu i dalším obětem šikanování, které mají strach a obavu z pomsty agresorů nebo i ze strachu zesměšnění na veřejnosti, že se dotyčný „nechal“ šikanovat.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1 Šikana

Pod pojmem šikana si určitě téměř každý dovede představit o co se zhruba jedná. Pojdme se, ale nejdříve podívat, jak je šikana definována odborníky.

„Slovo šikana pochází z francouzského slova chicane, což znamená zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat atd.“ (Říčan, 1995, s.25)

„Pod pojmem šikana nebo šikanování mezi dětmi se rozumí široký okruh chování dítěte nebo skupiny dětí s cílem ohrozit, zastrašit, ponížit nebo jinak ublížit jinému dítěti nebo skupině dětí. Šikana zahrnuje slovní ponižování, nadávání a neustálé kritizování, výsměch, hrubé žertování, vydírání, omezování svobody, pohrdání, poškozování oděvu a osobních věcí, tělesné napadání.“ (Pöthe, 1996, s.96)

„Šikanování je agresivní jednání uskutečňované s cílem získat pocit převahy a určité výhody prostřednictvím fyzického a psychického týrání druhých lidí.“ (Novák, Capponi, 1996, s. 45)

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání.“ (metodický pokyn MŠMT Čj. 28 275/2000-22)

S definicemi šikany od různých autorů bychom mohli pokračovat ještě asi dále. Ale v podstatě se jedná o agresivní chování v různých podobách, se kterým se můžeme bohužel setkat téměř všude a dá se říci, že po celý život. Můžeme se setkat se šikanou ať již doma v rodině, tak i ve škole i ve školce, na vojně, v zaměstnání, v partnerských vztazích a může končit šikanováním seniorů doma nebo v domově důchodců.

Některé známky šikany samy o sobě nemusí působit jako šikanování, mohou patřit k běžnému školnímu životu. Pokud se však známek nakumuluje více, nebo se vyskytují častěji může jít o známku toho, že dítě je šikanováno. Uvedme si některé příklady přímého a nepřímého šikanování podle Říčana (1995).

Přímé známky šikanování:

- posměšné poznámky na adresu dítěte, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet
- kritika dítěte a výtky na jeho adresu, které jsou pronášené nepřátelským až nenávislivým, případně pohrdavým tónem
- příkazy, které dítě dostává od jiných dětí a skutečnost, že se jim dítě podřizuje
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout

Nepřímé známky šikany:

- dítě je o přestávkách často samo, ostatní o ně nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá dítě voleno do mužstva mezi posledními
- o přestávkách se zdržuje v blízkosti učitelů
- pokud má dítě promluvit před třídou, je nejisté, ustrašené
- působí smutně až depresivně, nešťastně, stísněně, má blízko k pláči
- zhoršuje se jeho školní prospěch, někdy náhle
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- zašpiněný nebo poškozený oděv
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které dítě nedovede uspokojivě vysvětlit

Mimo výše uvedených znaků by rodiče nebo učitel měli věnovat pozornost také následujícím ukazatelům:

- dítě nemá žádné nebo téměř žádné kamarády
- po ránu nemívá chuť jít do školy, často hledá výmluvy, proč do školy nejít a zůstat doma
- odkládá odchod do školy, chodí do školy a ze školy oklikou, nebo žádá o odvoz a dovoz
- dítě chodí ze školy hladové
- má neklidný spánek, v noci křičí ze spaní
- dítě ztrácí zájem o učení, prospěch se nečekaně zhoršil
- dítě bývá smutné, apatické, střídají se mu nálady
- dítě žádá o peníze bez důvěryhodného důvodu, případně doma krade peníze
- dítě nápadně často ztrácí osobní věci
- dítě je neobvykle agresivní k sourozencům nebo kamarádům
- dítě se zdržuje častěji doma, než tomu bylo dříve

Já jsem si vybrala téma šikany a prevence zaměřené na základní školy, žáky 9. tříd. Nevím, zda je šikana na základní škole nejrozšířenějším problémem, ale podle mého názoru působí dětem největší bolest a škody pro celý další život. Někomu by se mohlo zdát, že škola by měla být bezpečným místem, kde se naše děti učí novým vědomostem a dovednostem. V mnoha případech tomu tak skutečně i je, ale bohužel se najdou i případy, kdy se škola stane pro dítě nebezpečným územím. Nejde říci, že by školní třída byla nebezpečná, většina šikany se odehrává v ústraní – v šatně, na záchodě, v nějakém zákoutí, které je dětem přístupné a kam nechodí pedagog. A především velice dlouho trvá, než je šikana vůbec prozrazena.

1.2 Agresor

V této kapitole bych se ráda podívala na jednoho ze dvou hlavních aktérů šikany a to na agresora. Co se týká fyzické stránky, bývá agresor většinou nadprůměrně tělesně zdatný, silný a obratný. Nemusí to být však pravidlem. S určitou inteligencí si může i „slabý“ jedinec získat na svoji stranu skupinu lidí, proti jejíž převaze je jedinec – oběť bezbranný. Určitě se však člověk zamyslí nad tím, kde se vlastně bere v lidech potřeba ubližovat jiným.

Odborníci se shodují, že kdesi v pozadí se za agresory skrývají následující faktory:

- rodiče poskytli těmto dětem velmi málo lásky a místo toho k nim zaujímali negativní postoje, nedostatek vřelého zájmu, citový chlad, ponižování, lhostejnost až nepřátelství,
- rodiče jim tolerovali agresivní chování a v tomto smyslu jim ani nestanovili žádné pevné hranice únosnosti, což se mohlo začít projevovat vůči vrstevníkům už ve školce nebo na hřišti
- děti musely od rodičů snášet fyzické i psychické násilí, bití, kruté tělesné tresty, nadávky, ponižování, případně prudké výbuchy emocí
- velké temperamentové dispozice dítěte, zejména vznětlivost a impulsivita a menší citlivost k možným následkům jednání

Agresivita a sklon k agresivnímu chování se utváří v dítěti již v předškolním věku. Pro agresory je typická touha dominovat, ovládat druhé, bezohledně se prosazovat. Ubližovat druhým je pro ně radost. Většina agresorů vykazuje vysoký stupeň sebevědomí a silná touha po moci spojená s krutostí. To lze považovat za hnací motor šikanování. Uveďme si však příklady některých dalších motivů pro šikanování:

- upoutání pozornosti - agresor chce být středem pozornosti spolužáků
- zabíjení nudy – hledá něco, co ho baví
- badatel – zkouší nalézt tajemství člověka tím, že zkouší, co vydrží
- žárlivost – závidí dobrému žákovi přízeň učitelů, a tak se mu mstí

- prevence – bývalá oběť z preventivních důvodů šikanuje druhé
- vykonat něco velkého – dokazují si, že jsou schopni výkonu a stávají se sami příčinou něčeho významného

Osobnosti agresorů jsou nepochybně duchovně a mravně nezralé. Pro lepší diagnostiku byly zaznamenány **tři typy agresorů – iniciátorů šikanování:**

I. typ

- hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy s narušeným vztahem k autoritě
- šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních
- agrese a brutalita se často vyskytuje u jeho rodičů, jako by agresor násilí vracel

II. typ

- slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými sklony v sexuálním smyslu
- cílené a rafinované násilí a mučení, děje se většinou ve skrytu, bez přítomnosti svědků
- v rodině se často uplatňoval důsledný a náročný přístup, někdy až vojenský dril bez pocitu lásky

III. typ

- optimistický, „srandista“, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, často oblíbený a vlivný
- šikanuje pro svoje pobavení a pobavení ostatních, snaží se zdůraznit „humorné“ a „zábavné“ stránky
- v této rodině se může vyskytovat citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině

1.3 Oběť

Druhým aktérem šikanování je oběť. Bohužel je tento aktér do aktu vtažena násilně a bez možnosti výběru. Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli. Může to být dítě, které nastoupí jako nové do sehrané třídy. Může to být dítě, které je přemýšlivé, úspěšné a příliš vyzrálé na skopičiny ostatních spolužáků. Častým případem oběti šikany jsou děti handicapované, ať již fyzicky nebo mentálně. Mnohdy může být záminkou pro začátek šikany i pouhé nošení brýlí, obezita nebo i narezlé vlasy a podobně. Nejběžnější a nejčastější riziko je u dětí, které jsou tělesně slabší a neobratnější při fyzickém střetnutí. Stačí první „dětská bitka“ a okolí zjistí, kdo je silný a kdo naopak slabý soupeř. Od toho se pak mohou odvíjet další útoky a šikanování. Dá se říci, že oběti jsou proti násilníkovi znevýhodněny různými způsoby, například:

- fyzicky – nízkým tělesným vzrůstem, menší fyzickou silou nebo obratností
- rozumově – sníženým intelektem, mentální retardací, která se může i nemusí promítnout do sociálního znevýhodnění ve smyslu chybějících společenských dovedností
- sociálně – sociálním znevýhodněním se stále častěji stává socio-ekonomická úroveň rodiny, jakákoli odlišnost ve vzhledu dítěte snižuje pravděpodobnost, že se ho okolí zastane

Jak jsem již výše uvedla, šikana může potkat téměř kohokoliv z nás. Pojdme si ale uvést pár vlastností, které většina obětí má. Jsou to :

- tichost, plachost, citlivost
- stáhnutí se a ustoupení již při běžném „škádlení“
- nízké sebevědomí, sklon pociťovat zahanbení bez dostatečné příčiny
- považuje se za hloupého a nezajímavého pro ostatní
- často se podřizuje ostatním
- těžko se prosazuje mezi vrstevníky
- citlivost, ztráta sebekontroly při běžném posměchu

- outsideři třídy, dítě osamělé, bez kamarádů, neschopné se přidružit
- protivné chování, neschopnost vzbudit a udržet si sympatie dětí i dospělých
- odmítavý vztah k násilí i co se týká sportu

Záminka pro šikanování právě vašeho dítěte může být opravdu velmi různorodá. Bez ohledu na konkrétní záminku pro šikanování je potřeba co nejdříve najít způsob, jak dítěti z této situace pomoci. Někdy je dobré, aby se oběť bránila protiútokem, ale je potřeba být opatrný a obezřetný, protože agresor bývá fyzicky mnohem silnější než oběť. Každý případ šikany by se měl řešit. Vždyť dítě, které je dlouhodobě vystavováno šikaně ztrácí zájem o veškeré dění kolem sebe a v mnoha případech se pokusí o sebevraždu, což v jeho případě znamená ukončení šikanování.

1.4 Typy šikany

Na první pohled se při slově šikana určitě každému vybaví zřetelné projevy násilí, případně záměrnost, opakování a agrese. Při bližším pohledu lze však šikanování dělit na přímé a nepřímé, fyzické a verbální a aktivní a pasivní. Kombinacemi těchto dimenzí vznikne osm druhů šikanování, podle kterých lze často poznat zda jde o šikanování mezi chlapci nebo dívkami. Kolář (2001) uvádí následující typy šikanování:

- fyzické přímé aktivní – útočníci oběť věsí do smyčky, škrtní, kopou, fackují
- fyzické aktivní nepřímé – kápo pošle své „lidi“, aby oběť zbili, oběti jsou ničeny věci
- fyzické pasivní přímé – agresor nedovolí oběti, aby si sedla do lavice (fyzické bránění oběti v dosahování jejich cílů)
- fyzicky pasivní nepřímé – agresor odmítne oběť na její požádání pustit ze třídy na záchod (odmítnutí splnění požadavků)
- verbální aktivní přímé – nadávání, urážení, zesměšňování
- verbální aktivní nepřímé – rozšiřování pomluv, patří sem, ale i tzv. symbolická agrese, která může být vyjádřena v kresbách, básních apod.

- verbální pasivní přímé – neodpovídání na pozdrav, otázky apod.
- verbální pasivní nepřímé – spolužáci se nezastanou oběti, je-li nespravedlivě obviněna z něčeho co udělají její trýznitelé

1.5 Fáze šikany

Odborníci, kteří se šikanou zabývají nazývají tento jev pro jeho pochopení „onemocněním“ celé skupiny. Nejde pouze o akt agresora a oběti. Šikanování se ve velké většině děje ve skupince konkrétních lidí. Obrazně se dá říci, že tuto skupinku napadla „infekce“. Abychom mohli tuto „nemoc“ úspěšně léčit, je potřeba správně pochopit její podstatu a především určit, v jaké fázi se daná skupinka nachází. Tak jako se vyvíjí různá onemocnění, můžeme sledovat i u šikany fáze vývoje.

První stadium: zrod ostrakismu

Podle Koláře (2001) je mezi pedagogy i rodiči velmi rozšířená představa, že ke vzniku šikanování je zapotřebí zcela výjimečné podmínky. Z tohoto důvodu se výskyt šikanování považuje za ojedinělý, který nemůže ohrozit život normálních žáků. Šikanování se však může objevit téměř v každé skupině. Kde se tedy šikanování ve zdánlivě zdravých kolektivech bere? V každé školní skupině se vždy časem objeví jedinci, kteří jsou v kolektivu nejméně oblíbení a vlivní. V odborné literatuře se takový jednotlivec označuje různě, například obětní beránek, černá ovce, outsider a podobně. Při tradičním způsobu výchovy, která cíleně nepracuje se vztahy mezi žáky, všichni jednotlivci, kteří se dostanou na chvost skupiny, zakoušejí prvky šikanování, tzv. *ostrakismus*. *„Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod.* Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.“ (Kolář, 2001, s. 36)

Druhé stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Ostrakismus může přerůst do dalšího stadia. Důvodů bývá více, my si však pojdme ukázat dvě časté příčiny, které se nezdá vzájemně podmiňují:

1. „V náročných situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci instinktivně sloužit jako jeho ventil. Spolužáci si na nich odreagovávají své nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžující.“
2. *V jedné třídě se sejde několik výrazně agresivních asociálních jedinců a v rámci své „přirozenosti“ od samého počátku používají násilí pro uspokojování svých potřeb. V tomto případě je v popředí krajně nepříznivá konstelace žáků. Zážitek, jak chutná moc, když biji a týráš někoho slabého a ustrašeného, může vyvolat u disponovaných jedinců prolomení posledních zábran – začínají své agresivní chování opakovat.“* (Kolář, 2001, s. 36)

Další vývoj je do značné míry závislý na míře pozitivního zaměření skupiny a na postojích žáků k šikanování. V případě, že ve skupině existuje soudržnost, kamarádské vztahy a převažují pozitivní morální hodnoty, kdy žáci mají zásadně odmítavý postoj k násilí a ubližování slabším, pokusy o šikanování neuspějí. Jestliže je imunita skupiny vůči šikaně nějakým způsobem oslabena a jsou pokusy o šikanování skupinou trpěny, je téměř jisté, že násilí v nějaké podobě zakoření. Porušená imunita skupiny může být způsobena počátečním zmatkem, převážně lhostejnými vztahy, atmosférou rivality a nepřátelství, nepříznivou konstelací postojů k šikanování apod.

Třetí stadium: klíčový moment – vytvoření jádra

Je zapotřebí zavčas postavit pevnou zeď přitvrzeným manipulacím a mnohdy i počáteční fyzické agresi jednotlivců, aby se předešlo utvoření skupinky agresorů „úderné jádro“. Podle Koláře (2001) tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky šikanovat nejvhodnější oběti. V tomto klíčovém momentu se rozhoduje, zda se počáteční stadium přehoupne do stadia pokročilého. Skupina je již v hrubých obrysech rozdělena na podskupiny a „kliky“, které podle svého charakteru různými způsoby bojují o vliv. Pokud včas nevznikne silná skupina s pozitivním myšlením, která bude alespoň rovnocenným

partnerem ve vlivu a popularitě svých členů oproti podskupině tyranů, tažení tyranů může nerušeně pokračovat. Někdy se stane, že vznikne křehká rovnováha mezi dvěma nejsilnějšími podskupinami a násilí se dočasně zastaví. Velmi jednoduše však může dojít ke zvrtnutí situace a to například po příchodu dalšího agresora nebo „typické“ oběti převedené z jiné školy. Ze zkušeností lze říct, že se však silné podskupiny charakterově slušných žáků nevyskytují příliš často. Navíc jejich členové mají vždycky nevýhodnou pozici vůči agresorům, kteří nedodržují pravidla. Charakterově slušný žák dodržuje pravidla, a navíc „nebonzuje“, což je zákon nejvyšší. Tímto vlastně nepřímě umožňuje bujení a rozšíření choroby.

Čtvrté stadium: většina přijímá normy agresorů

Působnost jádra agresorů může bez problémů a odporu pokračovat, pokud není ve skupině silná pozitivní podskupina. Jak uvádí Kolář (2001) normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. Následkem toho dojde ve skupině k šokující proměně. U členů skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná normám vůdců. To co hlásají pedagogové ustupuje zcela do pozadí. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají přitom uspokojení.

Páté stadium: totalita neboli dokonalá šikana

K poslednímu stadiu podle Koláře (2001) se zhoubný proces přesune pokud nepřijde radikální pomoc z venčí. V tomto stadiu jsou normy agresorů přijaty nebo respektovány všemi, popřípadě téměř všemi členy skupiny, a dojde k plnému nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování. Žáci se rozdělí na dvě sorty, které se dají označit jako „otrokáři“ a „otroci“. „Otrokáři“ využívají na otrocích všechno, co je využitelné: od materiálních hodnot (peněz a osobních věcí) po jejich tělo, city, rozumové schopnosti, školní znalosti apod. Důkazem moci nad těmito „otroky“ je to, že jim „otrokáři“ mohou způsobovat bolest, znásilňovat je všemi způsoby a oni nejsou schopni se bránit. Agresoři, kteří ztrácejí poslední zbytky zábran a smysl pro realitu, jsou nutkáni k opakovanému násilí. V malé skupině zcela vítězí zlo, nápadně podobnému fašismu s jeho ideologií pánů a „otroků“. „Otroci“ jsou stále závislejší a ochotnější dělat cokoli. Únikem do nemoci, neomluvenou absencí, odchodem ze školy, pokusem o sebevraždu, případně zhroucením řeší

neúnosné utrpení, kterému jsou vystaveni. Někdy se v důsledku brutálního fyzického násilí a těžkého zranění šikanování provalí. „*Prorůstání parastruktury násilí do oficiální školní struktury je poslední metou k absolutnímu vítězství šikanování.* Na pátém stupni destrukce je hrůzné to, že všichni členové skupiny – včetně týraných a terorizovaných žáků – normy šikanování přijmou za své nebo je alespoň zcela respektují. V tomto případě indoktrinace zákazu prozradit šikanování vedla u obětí nejenom k velkému strachu o život, ale i k pocitům viny. U některých se dokonce vytvořila jakási vnitřní komunikace, či lépe „pseudosvědění“, které absurdně káralo negativní pocity a myšlenky o agresorovi. Z tohoto hlediska je snad o něco pochopitelnější, že při vyšetřování některé oběti odmítly svědčit, případně jako svědkové své výpovědi odvolaly s odůvodněním, že všechno byla jenom legrace.“ (Kolář, 2001, s. 40)

Rozdělení šikany na vývojová stadia je velice důležité i z hlediska „léčby“ tohoto onemocnění. Znalost toho, co které stadium obnáší nám potom umožňuje respektovat stupně obtížnosti léčby, rozdělovat pomoc a promyšleně volit výchovné a terapeutické postupy. Existují zásadní rozdíly při vyšetřování a léčbě počátečního a pokročilého stupně šikany. Za počáteční stupeň se považuje první, druhé a třetí stadium. Mezi pokročilý stupeň šikany se řadí čtvrté a páté stadium. Každé z uvedených stádií má své specifika pro jejich léčbu.

2 VYŠETŘOVÁNÍ ŠIKANY

2.1 Odhalení šikany

Šikanování, jak dlouhodobé, tak i krátkodobé dovede oběti tak zdrtit a zničit, že raději nikomu neřeknou, co se jim děje, že jim někdo ubližuje. Mnohdy není vůbec jednoduché zjistit, že k šikaně v dané třídě dochází. Učitelé často možná tuší, že v jejich třídě dochází k týrání, ponižování, vydírání nebo jinému šikanování, ale obvykle je to dlouho utajováno z obav před další a ještě horší agresí. Někdy se stává, že se dítě svěřá rodičům, ale rodiče obětí mají strach, že pedagog jejich stížnosti neuvěří nebo nebude schopen celou záležitost důkladně a důsledně vyšetřit. Děti proto rodiče žádají, aby se o šikanování ve škole vůbec nezmiňovali, aby se šikanování ještě nezhoršilo. Vyskytují se ovšem i případy, kdy učitelé o šikaně ve své třídě ví, ale mlčí z důvodu bezradnosti nebo z obavy, že by jim byla vytknuta neschopnost děti zvládat.

Vyšetření šikany bývá velice obtížné a složité. S vyšetřováním šikany se začíná na základě nahodilých alarmů, mezi které může patřit telefonická nebo osobní informace od rodičů o podezření na šikanování, náhlé „provalení“ šikanování nebo zoufalá reakce oběti, případně jejího kamaráda. Samozřejmě je nutné brát v úvahu i přímé a nepřímé známky šikany, které jsem uvedla výše.

Důležité je zjistit, v jakém stadiu „nemoci“ se konkrétní případ nachází. Zda se jedná o počáteční „onemocnění“, kdy normy, hodnoty a postoje nejsou přijaty většinou členů ve skupině nebo zda se jedná o pokročilé „onemocnění“, kdy normy, hodnoty a postoje vůči šikanování byly přijaty většinou nebo dokonce všemi členy skupinky. K tomuto zjištění mohou dopomoci projevy chování, spolupráce, vztahy a celková atmosféra ve skupině. Dále potom závažnost a četnost agresivních projevů, doba, po kterou šikanování trvalo, počet obětí a agresorů.

2.2 Strategie vyšetřování

Hlavním znakem vyšetřování je snaha zabránit prozrazení, kdo o šikaně informoval. Je nutné, aby informátoři byli chráněni před pomstou agresorů. Vyšetřování agresorů a obětí

je organizováno tak, aby nikdo nemohl vědět, kdo o čem informoval a naopak. Vyšetřování můžeme rozdělit na následující typy:

„A. Vzhledem k úrovni cílů:

- strategie zmapování symptomů, vnějšího obrazu – jevové stránky
- strategie postižení vnitřního vývoje – konstelace postojů k šikanování

B. Podle rozsahu vyšetřování:

- strategie globální (speciální sociometrické šetření celé skupiny, vyšetřování všech žáků)
- strategie lokální (díleč specifické šetření a vyšetřování vybraných žáků)“ (Kolář, 2001, s.113)

Pojďme se blíže seznámit se strategií lokální a vnější, která je strategií první pomoci. Samotná strategie zahrnuje následujících pět kroků:

- 1. Rozhovor s informátory a oběťmi**
- 2. Nalezení vhodných svědků**
- 3. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky**
- 4. Zajištění ochrany obětem**
- 5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi**

V průběhu vyšetřování je nutné důkladně zapsat jednotlivé výpovědi jak obětí, agresorů, tak i svědků. Důležité je získat odpovědi na následující otázky:

- Kdo je obětí, případně kolik je obětí?
- Kdo je agresor, případně kolik je agresorů? Kdo z nich je iniciátor, kdo je aktivní účastník šikanování a kdo je obětí i agresorem?
- Co, kdy, kde a jak dělali agresori konkrétním obětem?
- K jak závažným agresivním a manipulativním projevům došlo?

- Jak dlouho šikanování trvá?

Mít přesně zapsány jednotlivé výpovědi je nutné jak pro úspěšné uplatnění metody vnějšího nátlaku, tak i pro pedagoga samotného, aby byl chráněn před stížnostmi rodičů agresorů. Mnozí z rodičů si totiž nechtějí přiznat, že jejich dítě může být agresorem při šikanování a stěžují si různým nadřízeným orgánům. Pojďme si ale objasnit trochu blíže jednotlivé kroky strategie vyšetřování.

- 1. Rozhovor s informátory a oběťmi** – prvním krokem je pohovořit si s těmi, kdo na šikanování upozornili. Ať jsou to již odvážní kamarádi, nebo oběť sama. Je potřeba zjistit, jak šikanování probíhá. V této fázi nehovoříme s agresory.
- 2. Nalezení vhodných svědků** – za spolupráce informátorů a oběti vytipujeme další vhodné svědky, kteří budou ochotni spolupracovat a vypovídat proti agresorům.
- 3. Individuální, případně i konfrontační rozhovory se svědky** – ve většině případů se jedná o rozhovor s jednotlivými svědky. Někdy je vhodné konfrontovat více svědků dohromady, pro upřesnění detailů. V žádném případě se nesmí konfrontovat oběti a agresori. Mohlo by se stát, že oběť svou výpověď z důvodu strachu odvolá.
- 4. Zajištění ochrany obětem** – pořadí tohoto kroku může být různé. Někdy se může stát, že je oběť v bezprostředním ohrožení již od začátku vyšetřování. U počáteční šikany tento krok ve většině případů není nutný. Při pokročilé šikaně se často stává, že se oběti zajistí přestup na jinou školu nebo je dlouhodobě uvolněno ze školy.
- 5. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi** – je to posledním krokem při vyšetřování. Pokud bychom neměli dostatek přesvědčivých důkazů nemá smysl s agresory hovořit. Všechno by zapřeli a podezření by vyvrátili nebo zpochybnili. Hlavní význam rozhovoru s agresory spočívá v zastavení agrese vůči okolí. Musíme agresory současně zastavit a ochránit jejich oběti, ale i je samotné před následky jejich chování. V těchto případech se dá použít principu „přitlačení ke zdi“. Mů-

žeme je upozornit, že při pokračujícím jednání budou například vyloučeni ze školy, nebo to bude ohlášeno policii a podobně.

V případě, že se na šikanování účastní většina problémové skupiny, nebo jsou-li normy agresorů skupinou akceptovány, doporučuje se, aby šetření vedl odborník-specialista na problematiku šikanování ať už z pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, krizového centra apod.

2.3 Náprava

Jakmile je vyšetřování ukončeno, je potřeba přistoupit k druhému kroku, který s vyšetřování přímo souvisí a tím je náprava. Nápravou usilujeme především o zastavení šikanování, obnovení platnosti oficiálních norem a o zabezpečení ochrany obětí. Cílem nápravy je ovlivnění jednotlivce nebo určité podskupinky. V žádném případě se nejedná o ovlivnění celé skupiny. K nápravě můžeme použít dvě odlišné metody, které můžeme podle Koláře (2001) rozdělit na následující:

1. metodu vnějšího nátlaku

2. metodu usmíření

Metoda vnějšího nátlaku spočívá v zastavení agresivního chování a dodržování oficiálních norem použitím trestu nebo strachu. V případě šikanování by měla tato metoda zahrnovat podle Koláře následující tři součásti:

- *individuální nebo komisionální pohovor* – u počáteční šikany mnohdy postačí vyvinout pedagogický nátlak mezi „čtyřma očima“. Ve vážnějších případech je potřebné uplatnit nátlak komisionálního rozhovoru. Komise může být složena z třídního učitele, výchovného poradce a ředitele nebo jeho zástupce. Není vhodné k tomuto rozhovoru pozvat více agresorů najednou. Komisionální pohovor může mít nezanedbatelný preventivně výchovný účinný účinek. Při pohovoru se využívá

i skupinové dynamiky. Z praxe si uvedeme orientační posloupnost vedení jednání, které pozitivně podporuje vliv skupinové dynamiky:

- a) seznámení rodičů s problémem
- b) postupné vyjádření všech pedagogů
- c) vyjádření žáka
- d) vyjádření rodičů
- e) rozhodování komise za zavřenými dveřmi
- f) seznámení rodičů a žáka se závěrem komise

K závěru první součásti patří opatření. Škola má k dispozici pro potrestání agresorů běžná i mimořádná opatření. Uvedme si několik příkladů trestů, která se používají za šikanování: tzv. výchovná opatření (napomenutí a důtka pedagoga, důtka ředitele, podmíněné vyloučení a vyloučení ze studia), snížení známky z chování, převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny, vyloučení ze školy při opakování nepřijatelného chování a po rozhodnutí výchovné komise, krátkodobý dobrovolný pobyt v diagnostickém ústavu, diagnostickém ústavu pro mládež nebo ve středisku pro mládež, umístění do diagnostického ústavu na předběžné opatření a následné nařízení ústavní výchovy.

- *oznámení o potrestání agresorů před celou třídou* – je to nezbytná součást nátlakové metody. Hlavním důvodem je, aby učitelé přesvědčili žáky, že dokáží zajistit ochranu slabších žáků před silnějšími a dodržování kázeňských norem školy. Škola tím vyjadřuje jednoznačné a pevné stanovisko, že šikanování nebude trpěno, a že všichni viníci budou potrestáni.
- *ochrana oběti* – při potrestání agresora nesmí být opomenuta oběť. I když je agresor potrestán není vyloučeno, že někdo další ze skupinky nebude v šikanování pokračovat. Bezpečnost oběti by měla být nadále posílena některým z následujících způsobů: setkáváním pedagoga s loajálními informátory, stanovením ochránců oběti, intenzivním sledováním situace, včetně docházky oběti, zprostředkováním péče v odborném zařízení a udržováním kontaktu s jeho pracovníkem, vytvořením „horuké linky“ s rodiči.

Metoda usmíření je zcela odlišná od předešlé metody. Sledují se spíše proměny vnitřních vztahů mezi oběťmi a agresory. Agresoři se snaží vcítit do pocitů oběti a pochopit její strádání. Tuto metodu však lze použít pouze v případech prvního a druhého stadia šikanování a u dětí mladšího školního věku. Při uplatňování metody usmíření je rozumné zachovat následující posloupnost kroků:

- *nejnutnější diagnostika* – získání poznatků prostřednictvím informátora, obětí a vhodných svědků, důležité je posoudit, zda lze metodu usmíření použít, zda jde tedy o mírnou formu počátečního stadia šikanování
- **rozhovor s obětí** – vysvětlení oběti, že jsme o celé situaci informováni a nabídneme dvě možnosti řešení. Jedno je potrestání a druhé společná domluva a usmíření. Společně zvážíme, který ze způsobů je vhodnější.
- **rozhovor s agresory** – toto setkání slouží k posouzení možnosti náhledu a empatie. Pokud jsou agresoři otevření ke změně je jim nabídnut rozhovor s oběťmi. Z praxe však vyplývá, že agresorů, kteří jsou ochotni se omluvit, projevit lítost nebo uvažují o polepšení je velice málo. Postoj agresora je většinou rozhodujícím faktorem, zda k setkání s obětí dojde nebo ne.
- **společné setkání a hledání nápravy** – mimo hlavní aktéry šikany se k tomuto setkání přizvou i další žáci. Velmi záleží na kvalitním výběru skupiny, aby bylo nápravy skutečně dosaženo. V tomto stadiu je vhodné, aby se agresor stal na chvíli obětí, aby si dokázal představit, že je šikanován, tak jak to dělal on. Hovoříme s ním o jeho pocitech a jak to vidí z pohledu druhé strany. Následuje omluva oběti a usmíření. Dále celá skupinka předkládá návrhy, jak celou situaci zlepšit. Na závěr setkání se shrne průběh usmíření a účastníci se dohodnou na setkání za určitou dobu. Při závěrečném kontrolním setkání se posoudí vývoj situace.

3 PREVENCE

Pocit bezpečí každého jedince je neodmyslitelnou podmínkou vytváření produktivního prostředí a dobrého sociálního klimatu školy. Proto všechny školy a školská zařízení jsou povinné předcházet všem náznakům agresivity a všem způsobům šikanování mezi dětmi a svěřenci. Škola má odpovědnost za žáky a děti v době školního vyučování a školních akcí, a to podle § 27 nařízení vlády č. 108/1994 Sb. a podle Pracovního řádu pro zaměstnance škol a školských zařízení (např. čl. 2). Podle § 422 občanského zákoníku odpovídá škola i za škodu způsobenou v době přechodného dohledu.

Šikanování je „nemoc“. To jsme si řekli již na začátku mé bakalářské práce. Tak jako každou vážnější „nemoc“ jde tedy i šikanu léčit. Je mnohem snadnější, účinnější a levnější zlu předcházet, než jej později napravovat. Na začátku je však nutné si vůbec uvědomit, že k odstranění šikany je zapotřebí mít předem jasně stanovenou metodu. Nezbytné je, aby si co nejvíce odborníků vůbec připustilo, že šikanování je závažný problém a je potřeba mu zabránit. K tomu je potřeba mít dostatek zájemců, kterým bude umožněno získat patřičnou odbornou kvalifikaci co se týká prevence šikanování. Posledním nezbytným předpokladem pro účinnou prevenci šikanování je prosazení promyšleného postupu nejen na úrovni jednotlivých škol, ale i na úrovni celého resortu školství.

Nejde tedy pouze o předcházení šikanování, ale i o řešení jednotlivých stadií šikanování. K tomu patří i vybudování komplexní ochrany dětí a dospívajících před týráním spolužáků.

3.1 Prevence školní šikany

Prevence šikany je zapotřebí tam, kde zatím k šikanování nedochází, nebo kde zatím nebylo pozorováno, ale i tam, kde se šikanování již vyskytlo, ale nebylo uplatněno opatření k nápravě a kde je zapotřebí odstranit i hlubší příčiny tak, aby k tomu již nedocházelo.

Podle Koláře (2001) má model ucelené pomoci proti šikaně sedm následujících vrstev:

1. Pedagogická komunita, která posiluje imunitu školních skupin a celých škol proti onemocnění šikanování.

2. Součástí komunity by měl být specifický program proti šikanování, který dokáže případné onemocnění brzy rozpoznat a činně léčit.
3. Odborné služby resortu školství, tvořené pedagogicko-psychologickými poradnami, středisky výchovné péče, speciálně pedagogickými centry, diagnostickými ústavy a podobně, jejichž úkolem je umět řešit pokročilou šikanu a celkově poskytnout servis v oblasti prevence šikanování.
4. Spolupráce škol s odborníky z jiných resortů a nestátními organizacemi zabývajícími se prevencí šikanování (například spolupráce s kriminalisty pro mládež, sociálními kurátory, dětskými psychiatry).
5. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů školám při vytváření prevence šikanování.
6. Ze strany České školní inspekce, ministerstva školství a krajských úřadů kontrola škol, jak jsou připraveny ochránit žáky před šikanováním.
7. Monitorování situace a zabezpečování ochrany práv dětí nevládními organizacemi, jako je například Občanské sdružení proti šikaně a podobně.

Z výše uvedených vrstev je zřejmé, že tento model pomoci je zaměřen na přístupnou rovinu školních příčin a školní podmínky. Hlubší důvody pro šikanování můžeme ve škole hledat snad pouze prostřednictvím mravní výchovy. Škola nemůže odstraňovat destruktivní vlivy zvenčí, může k nim pouze přihlížet při hledání účinné ochrany žáků na své půdě. Počítá se však s tím, že budou k dispozici vyškolení specialisté v jednotlivých vrstvách prevence. Mezi takovéto specialisty patří například školní metodik prevence nebo výchovný poradce, okresní metodik preventivních aktivit, krajský školní koordinátor a podobně. Tyto funkce již existují, bohužel se však stává to, že si s šikanováním nevědí rady. Z tohoto důvodu je nutné tyto lidi zajistit další účinné vzdělávání.

K fungování ucelené prevence je nutný předpoklad spolupráce škol a nadřazených institucí pro problematiku šikanování. Školy musí mít jasně vymezeny povinnosti, jak řešit situaci nebo jak se podílet na ochraně dětí před šikanováním. Za šikanování, které se děje přímo ve škole je škola jednoznačně zodpovědná.

Podle Říčana (1995) se na prevenci šikanování může podílet více složek. Jednou z nich je **solidarita se slabými žáky jako základ řízení třídy**. Tak jako je tomu v běžném životě má každý jedinec i ve školní třídě své zájmy a své zájmy, které by chtěl určitým způsobem prosadit. V každé školní třídě se vyskytují jedinci, kteří jsou nějakým způsobem „slabí“ a jsou ohroženi šikanou. Učitel má a může důsledně sledovat strategii založenou na podpoře outsiderů. Může si všimnout těchto „slabých“ jedinců, podpořit je, dodal jim odvahy, posílil jejich sebevědomí a ujistil je, že jsou stejně hodnotné jako ti ostatní. V tomto případě však nesmí čekat na vděčnost, protože některé z těchto dětí nedovedou poskytnout citovou odezvu a i z tohoto důvodu se stávají „slabými“ outsidersy. Orientovat se na tyto outsidersy je v jistém slova smyslu oběť, ale pokud chce učitel zabránit šikanování je nutné tyto potenciální oběti preventivně chránit.

Dalším důležitým bodem je **podpora autority učitele**. Autorita učitele je za poslední roky v silném úpadku. Může za to především současná krize společnosti. Bez posílení autority učitele nemůže škola zabezpečit a zajistit své poslání k čemuž patří i vypořádání se šikanou. Je jen velice složité si představit, že učitel by měl chránit slušné děti před agresory a rváči, pokud si sám musí nechat líbit urážky, nadávky od asociálních dětí. Předpokladem je, že se učitel může obrátit na ředitele nebo na zkušenějšího kolegu v případě, že si neví rady například s dětskou agresí, a nebude potom „zesměšněn“ někdy i před žáky, že si s třídou nedokáže poradit. Pro lepší podporu autority učitelů je vhodné, aby na prvním stupni měli žáci svého „jediného“ učitele od první do páté třídy. U žáků druhého stupně je důležité, aby byli informováni, že ten kdo má největší a hlavní moc ve třídě je jejich třídní učitel. Dlouhodobá spolupráce žáků a učitelů dokáže dát dětem pocit bezpečí ve školním dění a naopak pro učitele je to možnost, jak co nejlépe poznat své žáky.

Demokracie ve třídě a ve škole patří mezi další složky, které pomohou v prevenci šikanování. Na první pohled se může zdát, že autorita a demokracie nejde dohromady. Opak je však pravdou. Každý kdo byl demokraticky zvolený, je stále demokraticky kontrolován a předpokládá se, že má nejlepší předpoklady jednat jako rozhodná autorita. Učitel by měl být především učitelem demokracie. Zásady demokracie mohou děti vidět při stylu jednání učitel s dětmi i s rodiči. Mezi hlavní zásady demokracie ve škole patří:

- ptát se dětí na jejich názory a přání, diskutovat s nimi o tom, co se dělá a proč. V případě nesouhlasu s něčím projevit toleranci k jiným názorům.
- dát dětem – třídě možnost výběru například kam se půjde na vycházku a podobně, Účelem je nacvičit demokratické hlasování již od útlého věku.
- pěstovat žákovskou samosprávu v rámci třídy a školy, dávat samosprávě možnosti vyjádřit se a uplatnit se. Učit se vystupovat v roli autority a jednat jako zástupci školy s vyšší autoritou
- otevřeně informovat rodiče žáků o problémech školy, nepříjemných událostech a o chybách, ke kterým došlo. V rámci prevence šikanování by učitelé měli rodiče informovat o nebezpečí šikany nejlépe od prvního ročníku. Je nezbytné podotknout, že šikanování není ve škole tolerováno a při zjištění šikany budou použity i nejtvrdší sankce. Nejmenší děti jsou zvlášť důsledně chráněny.
- umožnění rodičům co nejčastější přístup do školy i během vyučování. U nás to není zatím zcela běžné, ale ohlas na tyto návštěvy jsou pozitivní.
- podporování aktivity rodičovské organizace na škole, radit se s ní, informovat ji o důležitém dění ve škole

Ideovou výchovu řadíme také mezi složku prevence šikany. Již od útlého věku dětem vštěpujeme základní hodnoty, na kterých by měla být společnost postavena jako je úcta ke každé bytosti, solidarita, soucit, obětavost, čest atd. Jedním z nejdůležitějších faktorů týkající se právě šikanování je úcta ke každé bytosti, ke všemu živému a k přírodě samotné. Učitelé by měli s dětmi diskutovat o tom, jak se má chovat učitel k dětem, žáci k učiteli i žáci k sobě navzájem. Žáci by měli pochopit určité principy a zásady, na kterých je komunikace mezi lidmi založena.

Dobrou prevencí šikanování je uplatňování **principu kooperace ve výchově** mezi dětmi při všech školních činnostech. Vytvořením spolupracujících týmů nebo skupinek, do jejichž aktivit budou zapojeni i outsideři třídy. Všichni tak dostávají šanci zapojit se do týmu, získat respekt třídy a především zvýšit si sebeúctu. V našich podmínkách se zatím

principu kooperace ve výchově moc nevyužívá. Jde spíše o využití při školních výletech a podobně. Cílem je dát dětem příležitost se blíže poznat, povzbudit jejich solidaritu, začlenit izolované děti nebo dát možnost oblíbeným a silným jedincům projevit své ochranné postoje.

Ochrana dětí před vlivem mediálního násilí a pornografie je další ze složek prevence šikanování. Škodlivost násilí ve filmech či televizi je již dávno prokázána. Pokud jsou děti vystavovány „filmovému násilí“ od útlého věku zraje v nich přesvědčení, že je to běžné a patří to k normálnímu životu. Je proto nutné, aby děti užívaly jakékoliv média v rozumné míře a rozumným způsobem.

Jednoduchým a účinným preventivním prostředkem je dozor **dospělých nad žáky ve škole**. Pokud jsou děti v době přestávek, obědů a podobně pod dozorem dospělých mají agresori pouze malou šanci a příležitost k šikanování. Je důležité zkontrolovat i méně frekventovaná místa a zákoutí, která jsou k šikanování vhodná. Informace o takovýchto místech by nemělo být problém získat od dětí samotných.

Mezi další složky prevence můžeme zařadit **práci s (potencionálními) agresory**. Ve třídě se mohou objevovat i žáci, kteří se zúčastnili nebo dokonce zosnovaly šikanu. Nesmíme je však odsoudit a „odepsat“. Je potřeba dát jim šanci na nápravu. Tito žáci však musí být pozorně sledováni a při jakémkoliv náznaku agrese musí být zakročeno. Důležitým úkolem pedagoga je tlumit agresivní sklony dětí. Mezi jednoduché metody můžeme zařadit častou pochvalu, zaměstnat je činnostmi, učit je sociálními dovednostmi, povzbuzovat empatii a pomáhat jim k vytvoření osobní perspektivy.

Soustavné potírání šikany na škole je vhodné zejména ve školách, kde je šikanování aktuální a kde bylo odhaleno několik případů. Je nutné šikanu zviditelnit ve všech školách a uvědomit si naléhavost řešení. Zcela jistě je vhodné začlenit zřetel k šikaně do celého systému a stylu školní výchovy k dobrým vztahům mezi žáky, který má prolínat veškerou školní práci.

Poslední složkou patřící k prevenci šikanování patří **výchova k násilí**. Mnozí se jistě pozastaví nad tím, co má výchova k násilí společného s prevencí šikanování. V tomto případě je však násilí myšleno tak, aby se naše děti dovedly prát, aby se nebály se bránit a přitom někomu ránu dát či ji přijmout. Dítěti však musíme vštěpovat, že násilí je potřeba využívat pouze k dobrému a pro vlastní ochranu. Zároveň s výchovou k násilí je ovšem na druhé straně od nejútlejšího věku pěstovat soucit a učit dítě také ohleduplnosti vůči druhým dětem.

3.2 Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení

Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže čj. 14 514/2000-51 platný od 1.1.2001 se systémově zaměřuje na celou škálu sociálně patologických jevů. Šikanování žáků škol a školských zařízení označuje za jeden z vážných negativních jevů.

Mezi jeden ze základních kamenů prevence v naší republice patří vypracování výše uvedeného metodického pokynu ministra školství k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, který je veden pod Čj. 28 275/2000-22 a nabyl účinnosti 1. ledna 2001. Jsou zde stanoveny konkrétní pravidla, jak má škola postupovat v prevenci a při odhalování a řešení šikanování.

Školy a školská zařízení mají mimořádnou odpovědnost za to, aby předcházely vzniku tohoto problému a aby se s ním odpovědně vyrovnávaly již při jeho vzniku. Děti a dospívající agresori se často stávají členy marginálních sociálních skupin, které pak v dospělosti mají zpravidla daleko více konfliktů se zákonem než ostatní.

S podstatou, formami a nebezpečnými důsledky šikany jako antisociálního chování jedinců i skupin musí být seznámeni všichni žáci, učitelé, vychovatelé, výchovní poradci, ředitelé škol a školní inspektoři. Všichni by měli být informováni, že tyto formy chování nejsou neškodnou zábavou a legrací. Měli by znát negativní důsledky šikany a to jak pro její oběti, tak i pro pachatele.

Každý pedagogický pracovník musí vést žáky důsledně a systematicky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka a rozvíjí především:

- pozitivní mezilidské vztahy a úctu k životu druhého člověka
- respekt k individualitě každého jedince
- etické jednání
- jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost každého jedince

Pedagogická centra a další subjekty poskytující vzdělání pedagogickým pracovníkům zajistí vzdělání výchovných poradců, školních metodiků prevence i dalších učitelů podle úrovně a typu škol.

Ředitelé škol a školských zařízení jsou odpovědní za systémové aktivity školy v oblasti prevence šikanování a agresivity. Je potřeba zde vycházet z komplexního pojetí preventivní strategie, která je ve smyslu metodického pokynu ministra k prevenci sociálních patologických jevů součástí minimálního preventivního programu školy. V rámci účinné prevence šikanování je důležité zejména:

- zajistit účast školního metodika prevence a případně i dalších učitelů v akreditovaných kurzech k problematice šikanování. Školní metodik prevence zodpovídá za informovanost všech pedagogických pracovníků školy o dané problematice. Aktivně se podílí na řešení případů šikanování a napomáhá svým kolegům zvládnout základní postup a strategii při řešení konkrétních situací. Doporučuje se seznámit pedagogické pracovníky i s informací MŠMT ČR č.j. 14 144/98-22 „Spolupráce škol a předškolních zařízení s Policií ČR při prevenci a při vyšetřování kriminality dětí a mládeže a kriminality na dětech a mládeži páchané“
- navodit úzkou spolupráci mezi žáky, rodiči a pedagogy a jasně určit, jak oznámit i zárodky šikanování při zachování důvěrnosti těchto informací
- ve školním řádu jasně stanovit pravidla chování včetně sankcí za jejich porušení

- zajistit v souladu s pracovním řádem zvýšený a kvalitní dohled pedagogů během přestávky, před začátkem vyučování, po jeho skončení i během osobního volna, a to především v prostorách, kde by mohlo k šikanování docházet nebo již docházelo
- seznámit pedagogy se systémem školy pro oznamování a vyšetřování šikanování, vést, pečlivou evidenci všech případů agresivního chování a šikanování mezi spolužáky
- aktivně zapojit do prevence šikanování i nepedagogické pracovníky
- zvyšovat informovanost pedagogů v této oblasti, doplňovat školní knihovnu o literaturu z oblasti dané problematiky, organizovat semináře s odborníky zabývajícími se danou problematikou, začleňovat témata šikany do dalšího vzdělávání učitelů a podobně
- informovat pedagogy, žáky i rodiče o tom, co dělat v případě, že se dozvědí o šikanování (například umístit na přístupné místo kontakty a telefonní čísla na instituce, které se problematikou šikanování zabývají)
- spolupracovat s odbornými službami resortu školství (pedagogicko-psychologickou poradnou, střediskem výchovné péče, poradnami poskytujícími odbornou konzultaci a psychoterapeutickou péči a podobně)

3.3 Kde hledat pomoc?

Řekli jsme si již něco jak o šikaně samotné, o jejím vyšetřování i o její prevenci. Zkusme se ještě podívat, kde dál by se dala pomoc hledat, či na koho se člověk s problémem šikanování může obrátit. A to ať už jde o žáka samotného nebo i o rodiče, kteří si neví rady, jak tuto skutečnost řešit. Institucí a organizací, na které se lze se šikanováním obrátit je mnoho, ať už jsou to linky důvěry, krizová centra, pedagogicko-psychologické poradny a podobně. Uvedme si alespoň některé zařízení a kontakt na ně.

Linka bezpečí a Krizové centrum (nadace Naše dítě)

- telefon 0800 155555

- telefonní linka je bezplatně přístupná z celé republiky a je v provozu 24 hodin denně
- Ústavní 95/91, 181 00 Praha 8

Bílý kruh bezpečí

- Sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti a jejich blízkým
- Duškova 20, 150 00 Praha 5, poradny jsou však i v dalších městech: Brno, Ostrava, Olomouc, Plzeň a Pardubice

Občanské sdružení proti šikanování

- <http://web.cz/sikana.os>
- Podbabská 17, 160 41 Praha 6

Amnesty International ČR

- amnesty@ecn.cz
- Palackého 9, Praha 1

Růžová linka

- Česká společnost na ochranu dětí
- 3 LF UK, Ruská 87, 100 00 Praha 100

Dětské krizové centrum

- V zápolí 1250, 141 00 Praha 4 – Michle

Určitě by bylo na místě, aby kontakty na některé z výše uvedených organizací byly ve škole vyvěšeny na veřejném místě, aby je děti mohly kdykoliv použít. A to jak v případě toho, že se stanou svědky šikanování nebo i obětí šikany a netroufají si osobně

řící o pomoc. Děti si musí uvědomit, že šikanování není správné chování a jednání a je nutné se ho zbavit nebo alespoň zastavit.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM ŠIKANANY

4.1 Cíl výzkumu

Cílem praktické části mé práce bylo porovnání informovanosti žáků základních škol jaké je vlastně chování, které lze zahrnout pod pojem šikana.

Hlavní výzkumný cíl jsem tedy zformulovala následovně:

S jakou formou šikanování se žáci devátých tříd setkali a mohou očekávat pomoc od svých kamarádů či nikoliv?

Jako další jsem si zformulovala následující dílčí cíle:

Stávají se žáci devátých tříd spíše svědkem šikanování nebo obětí?

Kde hledají žáci devátých tříd nejčastěji pomoc při šikanování?

Zaměřila jsem se na děti 9. tříd u nichž lze předpokládat dostatečnou vyspělost k tomu, aby porozuměli odlišnostem v chování svých vrstevníků či ve vrstevnických skupinkách. Vzhledem k tomu, že jsem chtěla, aby můj výzkum byl dostatečně validní, zvolila jsem formu dotazníku, který vypracovalo 91 dětí. Před vyplňováním jsem celou problematiku probrala i s vyučujícími žáků, aby byli i pedagogové důkladně informováni o cíli, který sleduji.

Pro svůj výzkum jsem si vytýčila následující hypotézy:

1. Všichni žáci devátých tříd znají pojem šikana, ale méně z nich je schopno pojem šikana přesně definovat.
2. Žáci devátých tříd považují častěji za šikanování fyzickou agresi a používání zbraní než zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvary“.
3. Více než polovina žáků devátých tříd byla svědkem šikanování a méně než polovina žáků devátých tříd se stala obětí šikanování.

4. Žáci devátých tříd by se častěji snažili hledat pomoc při šikanování u kamarádů, než u učitelů.

4.2 Metoda výzkumu

Ke zjištění informací, názorů a přístupů žáků 9. třídy k problematice šikanování jsem si vypracovala dotazník (viz. Příloha č. 1), v kterém jsou obsaženy otázky jak otevřené, uzavřené, tak i uzavřené škálové.

Dotazník je jedním z nejběžnějších nástrojů pro sběr dat pro různé typy průzkumů. Skládá se ze série otázek, jejichž cílem je získat názory a fakta od respondentů. Oproti jiným typům průzkumů (jako například osobní nebo telefonický rozhovor, pozorování, skupinový rozhovor, atd.) je možné prostřednictvím dotazníku získat informace s mnohem menší námahou a levněji. Dále se výsledná data dají mnohem jednodušeji zpracovávat. Tak jako každá metoda má i dotazník své výhody a nevýhody. Pojďme si uvést pár příkladů, proč použít dotazník a jaké může mít nedostatky:

- výhody dotazníku

- jedna nejlevnějších metod průzkumu
- jednoduše se zpracovává a vyhodnocuje
- jedna z nejméně dotěrných metod průzkumu - respondent jej může vyplnit v klidu doma
- jednoduchý na vyplnění - téměř každý alespoň jednou v životě vyplňoval dotazník

- nevýhody dotazníku

- může být obtížné získat respondenty
- v dotazníku je snadnější vyplnit nepravdivé informace
- redukuje komunikaci, protože 90 % komunikace je nonverbální - dotazník ji nedokáže zachytit

Dotazník jsem si při zpracování rozdělila na několik částí dle obsahu a struktury otázek. První část vypovídá o úrovni chápání žáků co je to šikana a co je a co není v životě

považováno za šikanující chování. Další část otázek byla zaměřena na četnost setkávání žáků se závadovým chováním ve škole a případnou účastí na něm. V další části jsem se zaměřila na vztahy žáků s okolím a ostatními lidmi. V poslední části se otázky týkají především sociálního charakteru spojeného se šikanováním.

K propočtu jsem použila procentický poměr kladných a záporných odpovědí. Pouze u třetí školy Vsetín, Luh nebyla poslední ve čtvrtém bloku zodpovězena 84,67% respondentů, proto bude v závěru provedeno srovnání pouze mezi 1 a 2 školou.

4.3 Realizace výzkumu

Svůj výzkum jsem provedla v 9. třídě na 3 základních školách v okrese Vsetín ve Zlínském kraji. Jedná se o jednu vesnickou školu v Karolince a o dvě školy ve městě Vsetín.

Základní škola Karolinka

Tato škola má celkem 10 tříd. Téměř všechny ročníky jsou po 1 třídě, pouze 8. ročník má dvě třídy. V této deváté třídě je 29 žáků, z toho 12 chlapců a 17 dívek. Škola nemá žádné specializované zaměření. Co se týká volného času je k dispozici školní družina.

Základní škola Vsetín, Luh

V této základní škole je celkem 26 tříd. Kromě 3. a 4. ročníku, které jsou po třech třídách jsou ostatní po dvou třídách. Dotazník jsem dala do třídy, kde je 26 žáků, z toho 14 chlapců a 12 dívek. Škola je zaměřena vyučováním pro děti se specifickými poruchami učení, existuje zde projekt „Zdravá škola“ a dále pak jsou zde sportovní třídy zaměřené na fotbal a lední hokej. Ve volném čase je možnost využití školní družiny, školního sportovního klubu, možnost výuky keramiky a angličtiny nejen pro děti, ale i pro rodiče.

Základní škola Vsetín, Trávníky

Tato základní škola je úplnou školou s 1. – 9. ročníkem. Výuka probíhá ve 3., 4. a 6. ročníku ve 2 třídách ostatní ročníky jsou po třech třídách. V této škole jsem dala dotazník do 2 tříd, kde je dohromady 19 chlapců a 18 dívek. Škola nabízí pro využití ve volném čase školní družinu a školní klub. Žádné specializované zaměření na této škole není.

4.4 Vyhodnocení výsledků výzkumu

ZŠ Karolinka

Tabulka č. 1 Co víš o šikaně?

Víš co je to šikana?		Co o šikaně víš?	
Ano	Ne	Ano	ne
28	0	9	18
100,00%	0,00%	32,15%	67,85%

Co se týká prvních dvou otázek vyplývá, že jsou všichni žáci 100% seznámeni s pojmem šikana. Z toho 67,85% žáků dokáže specifikovat co to šikanování je.

Tabulka č. 2 Co je šikana

Je podle tebe šikana:									
Fyzická agrese a používání zbraní		Slovní agrese a zastrašování zbraní		Krádeže, ničení a manipulace s věcmi		Násilné a manipulativní příkazy		Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvary“	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
23	5	26	2	12	16	26	2	7	21
82,14%	17,86%	92,85%	7,15%	42,85%	57,15%	92,85%	7,15%	25,00%	75,00%

Při bližším pohledu za šikanují považují děti především slovní zastrašování a vyhrožování zbraní 92,85% a násilí spojené s manipulací s věci v 92,85% odpovědí. Zhruba dvě třetiny žáků 82,14% ještě za závažné považuje fyzické násilí a používání zbraní. Ale již krádeže a ničení věcí a školních potřeb považuje za šikanu jen 42,85% respondentů. Za

zarážející lze považovat výsledek, kdy pouhých 25,00% žáků pocituje zraňování slovy, izolování jedince a posměšné „výtvarné díla“ za druh zraňující šikany.

Tabulka č. 3 **Setkání se šikanou**

Myslíš si, že je šikana rozšířená?		Setkal jsi se někdy osobně se šikanou?		Byl jsi svědkem šikany?		Šikanoval jsi ty osobně někdy někoho?		Stal jsi se obětí šikany?	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
7	21	14	14	19	9	7	21	8	20
25,00%	75,00%	50,00%	50,00%	67,85%	32,15%	25,00%	75,00%	28,54%	71,46%

Z obecných otázek jsem přešla na konkrétní situaci. Konkrétně žáci vypovídali o „své“ škole. Přesto, že se jedná o školu na menší vesnici uvádí 67,85% žáků, že bylo svědkem šikany a 50% žáků se osobně se šikanou setkala tak zvaně na „vlastní kůži“. 28,54% žáků uvádí, že oni sami byli obětí šikany a 25% žáků označilo sama sebe za člověka, který některého spolužáka šikanoval. Přes výše uvedená čísla se však pouze 25% žáků domnívá, že v jejich škole je šikana více rozšířená.

Tabulka č. 4 a č. 5 **Důvěra dětí**

Svěřil jsi se s tím někomu?	
Ano	Ne
6	22
21,42%	78,57%

Komu by jsi se svěřil, kdybys se stal obětí šikany?									
Učitel		Rodiče		Kamarád		Sourozenec		Nikdo	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
0	28	9	19	13	15	5	23	7	21
0,00%	100,00%	32,14%	67,85%	46,42%	53,57%	17,85%	82,14%	25,00%	75,00%

Pokud se týká důvěry dětí vyplývá, že nejčastěji ve 46,42% případech by si děti obrátily se stížností či prosbou o pomoc na své kamarády, ještě docela příznivý počet 32,14% dětí by o pomoc požádalo rodiče a 17,85% dětí své sourozence. Alarmující by měl být fakt, že vůbec nikomu by se nezmínila jedna čtvrtina, tj. 25% žáků a dokonce naprosto nikdo 0%

žáků by se s tímto problémem neobrátilo na učitele. Z souhrnného pohledu lze vyvodit, že žáků, kteří šikanu pocítilo se svěřilo 21,42% a 78,58% žáků postižených šikanujícím chováním si tuto skutečnost nechalo pro sebe.

Tabulka č. 6 a č. 7 **Pomoc oběti**

Kdybys byl svědkem šikany, pomohl by jsi oběti?					
Ano všem		Ano kamarádovi		Ne nikomu	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
13	15	13	15	2	26
46,42%	53,58%	46,42%	53,58%	7,14%	92,86%

Informoval by jsi někoho o šikaně, které jsi byl svědkem?									
Učitel		Rodiče		Kamarád		Sourozenec		Nikdo	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
6	22	7	21	14	14	1	27	5	23
21,42%	78,58%	25,00%	75,00%	50,00%	50,00%	3,57%	96,43%	17,85%	82,15%

Poslední otázky zachází spíše do sociální oblasti a na otázku, zda by děti pomohly, pokud by byly svědkem šikany uvádí rovnocenně 46,42% ano, pomohl bych všem a 46,42% ano, pomohl bych kamarádovi. Pomoc by odmítlo 7,14% žáků. Co se týká oblasti, které lidi by žáci v této situaci informovali vyplývá, že nejvíce 50,00% dětí by se obrátilo na kamaráda, 25,00% na rodiče a učitele a školu by informovalo 21,42% žáků. Sourozencům by tuto informaci řeklo 3,57% žáků a opět zarážející údaj je, že 17,85% žáků by o dané skutečnosti neinformovalo nikoho.

Tabulka č. 8 **Důvod odmítnutí pomoci**

Pokud ne, proč?		
Netýká se mě to	Mám obavu z agresorů	Neodpověděl
10	7	11
35,71%	25%	39,29%

Tabulka č. 9 **Pomoc v nouzi**

Pomohl by jsi někomu, kdo se stal obětí šikany již si byl svědkem?

Ano všem		Ano pouze kamarádovi		Ne nikomu	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
17	11	8	20	3	25
60,71%	39,29%	28,57%	71,43%	10,71%	89,29%

Jestliže se podíváme na vysoké procento odpovědí „neinformoval bych nikoho“ uvádí 35,71% žáků, že se jich toto jednání netýká a 25,00% má strach z odvety agresorů, ale pokud by bylo možno 60,71% dětí by se snažilo pomoci všem šikanovaným, 28,57% by se snažilo určitě pomoci kamarádovi a 10,71% by se rozhodlo nepomoci vůbec.

ZŠ Vsetín, Trávníky

Tabulka č. 10 **Co víš o šikaně?**

Víš co je to šikana?		Co o šikaně víš?	
Ano	Ne	Ano	ne
37	0	19	18
100,00%	0,00%	51,35%	48,65%

Výraz šikana znají všichni 100%, nicméně obsah slova dokáže zformulovat pouze 51,35% z nich.

Tabulka č. 11 **Co je šikana**

Je podle tebe šikana:

Fyzická agrese a používání zbraní		Slovní agrese a zastrašování zbraní		Krádeže, ničení a manipulace s věcmi		Násilné a manipulativní příkazy		Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvoři“	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
33	4	32	5	26	11	32	5	11	26
89,18%	10,82%	86,48%	13,52%	70,27%	29,73%	86,48%	13,52%	29,72%	70,28%

Z nabídnutých možností za šikanu označilo fyzické násilí 89,18% žáků, a stejně po 86,48% slovní agresi a zastrašování zbraní spolu s násilnými a manipulativními příkazy. Do pojmy šikany dále zařadilo 70,27% žáků krádeže, ničení a manipulaci s věci. Zřejmé je to, že zraňování spolužáka izolací, oklikou či vytvářením „uměleckých výtvořů“ není považováno až za tak velké násilí. Kladně zde odpovědělo 29,72% žáků, tedy cca jedna třetina dotázaných.

Tabulka č. 12 **Setkání se šikanou**

Myslíš si, že je šikana rozšířená?		Setkal jsi se někdy osobně se šikanou?		Byl jsi svědkem šikany?		Šikanoval jsi ty osobně někdy někoho?		Stal jsi se obětí šikany?	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
7	30	17	20	27	10	3	34	8	29
18,91%	81,09%	45,94%	54,06%	72,97%	27,03%	8,10%	91,90%	21,62%	78,38%

Z výsledků dalších otázek je zřejmé, že je největší počet žáků 72,97% , kteří byli svědkem šikany a osobně se s tímto druhem násilí setkalo 45,94%. V této třídě uvádí vysoký počet dětí 21,62%, že byli sami osobně obětmi šikany. To že se dopouštěli žáci na svých spolužácích násilí si přiznává 8,10% dotázaných dětí. Závěrem 18,91% dětí si myslí, že na jejich škole je šikana rozšířená.

Tabulka č. 13 a č. 14 **Důvěra dětí**

Svěřil jsi se s tím někomu?	
Ano	Ne
10	27
27,02%	72,98%

Komu by jsi se svěřil, kdybys se stal obětí šikany?									
Učitel		Rodiče		Kamarád		Sourozenec		Nikdo	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
7	30	18	19	15	22	4	33	5	32
18,91%	81,09%	48,64%	51,36%	40,54%	59,46%	10,81%	89,19%	13,51%	86,49%

Další otázky byly zaměřeny na osoby žijící v blízkém okolí žáků. Z celkového počtu 37 dětí by o svých zkušenostech se šikanou hovořilo s další osobou 27,02% a s tímto zážitkem by se nesvěřilo alarmující množství 72,98% dětí. Pokud se ptáme dále, tak za rodiči by se uchýlilo 48,64% žáků, za kamarádem by šlo 40,54% dětí. Co se týká rodiny, sourozencům by se svěřilo 10,81% dětí. Ale učiteli by se se šikanou svěřilo pouze 18,91% žáků a dokonce v této škole by si ubližování nechalo líbit 13,51% žáků, kteří by nikomu nevěřili natolik, aby se svěřili.

Tabulka č. 15 a č.16 **Pomoc oběti**

Kdybys byl svědkem šikany, pomohl by jsi oběti?					
Ano všem		Ano kamarádovi		Ne nikomu	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
18	19	19	18	0	37
48,65%	51,35%	51,36%	48,64%	0,00%	100,00%

Informoval by jsi někoho o šikaně, které jsi byl svědkem?									
Učitel		Rodiče		Kamarád		Sourozenec		Nikdo	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
13	24	9	28	14	23	1	36	11	26
35,13%	64,87%	24,32%	75,68%	37,83%	62,17%	2,70%	97,30%	29,72%	70,28%

Poslední otázky se týkají toho, jak by se dítě zachovalo v případě, že by bylo svědkem tohoto násilného chování. 51,35% žáků uvádí, že by pomohli jen kamarádovi, 48,64% dětí by nehledalo rozdíl a snažili by se pomoci všem napadeným a důležitý údaj je, že lhostejný by nezůstal nikdo ze 100% oslovených dětí. Co se týká informací o šikanování ostatních, sdělilo by tuto skutečnost kamarádovi 37,83% žáků a učitelům 35,13% žáků. Nejmenší důvěru mají žáci ve svých sourozencích a to pouze 2,70%.

Tabulka č. 17 **Důvod odmítnutí pomoci**

Pokud ne, proč?		
Netýká se mě to	Mám obavu z agresorů	Neodpověděl
13	8	16
35,13%	21,62%	43,25%

Tabulka č. 18 **Pomoc v nouzi**

Pomohl by jsi někomu, kdo se stal obětí šikany již si byl svědkem?					
Ano všem		Ano pouze kamarádovi		Ne nikomu	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
20	17	17	20	0	0
54,05%	45,95%	45,95%	54,05%	0,00%	0,00%

Posledních 6 otázek této části se týká nápomocnosti dětí obětí. Vůbec by se do šikany nepletlo 35,13% žáků z důvodu, že se jich toto netýká a 21,62% žáků má strach z odvetného chování agresorů. Pokud by se rozhodli pomoci tak úplně všem bez rozdílu by pomohlo 54,05% žáků a pokud by se jednalo o jejich kamarády vložilo by se do šikanování 45,95% ze 37 dotázaných žáků. Lhostejný, který by vůbec nepomohl by nebyl nikdo.

ZŠ Vsetín, Luh

V úvodu je nutno podotknout, že na poslední otázku „Pomohl by jsi někomu?“ neodpovědělo 22 žáků, což je 84,67% a nebude tedy do srovnávacího hodnocení škol zahrnuta.

Tabulka č. 19 **Co víš o šikaně?**

Víš co je to šikana?		Co o šikaně víš?	
Ano	Ne	Ano	ne
26	0	8	18
100,00%	0,00%	30,71%	69,29%

Otázky byly zodpovězeny tak, že 100% žáků zná výraz „šikana“. Pouze 30,71% dětí z toho dokáže specifikovat blíže co to šikanování je.

Tabulka č. 20 **Co je šikana**

Je podle tebe šikana:									
Fyzická agrese a používání zbraní		Slovní agrese a zastrašování zbraní		Krádeže, ničení a manipulace s věcmi		Násilné a manipulativní příkazy		Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvoři“	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
21	5	25	1	20	6	24	2	20	6
80,76%	19,24%	96,15%	3,85%	76,92%	23,08%	92,35%	7,64%	76,92%	23,08%

Slovní agrese s použitím zbraní za šikanu považuje 96,15% žáků a vysoce zařazuje do šikany 92,30% dětí násilné a manipulativní příkazy. Fyzické násilí a agrese za šikanu považuje 80,76% dětí. A na stejnou úroveň v hodnocení nebezpečnosti řadí děti krádeže, manipulaci s věcmi, ničení věcí, zraňování izolací, oklikou a rádoby uměleckými díly – 76,92% dotázaných.

Tabulka č. 21 **Setkání se šikanou**

Myslíš si, že je šikana rozšířená?		Setkal jsi se někdy osobně se šikanou?		Byl jsi svědkem šikany?		Šikanoval jsi ty osobně někdy někoho?		Stal jsi se obětí šikany?	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
10	16	17	9	17	9	5	21	9	17
38,46%	61,54%	65,38%	34,42%	65,38%	34,42%	19,23%	80,77%	34,67%	65,33%

65,38% žáků uvádí, že se osobně setkali se šikanou a stejně tak 65,38% žáků bylo svědkem takového chování. K tomu, zda byli osobně obětmi šikany podává souhlasnou odpověď 34,67% dětí – což je velmi vysoké procento a stejně tak je vysoká četnost těch, kteří se sami šikany dopouštěli, což je 19,23% žáků. Školu jako celek považuje za zařízení, kde je šikana rozšířená 38,46% žáků této třídy.

Tabulka č. 22 a č. 23 **Důvěra dětí**

Svěřil jsi se s tím někomu?	
Ano	Ne
9	17
34,67%	65,33%

Komu by jsi se svěřil, kdybys se stal obětí šikany?									
Učitel		Rodiče		Kamarád		Sourozenec		Nikdo	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
3	23	13	13	19	7	8	18	2	24
11,53%	88,47%	50,00%	50,00%	73,07%	26,93%	30,71%	69,29%	7,64%	92,36%

Pokud se dále zaměříme na to, zda jsou žáci ochotni s někým o této problematice mluvit, tak 34,67% žáků se se šikanou svěřilo. Z důkladnějšího rozboru vyplývá, že 73,07% dětí by oslovilo svého kamaráda. Polovina žáků z 26 by se šla svěřit rodičům a 30,71% sourozencům. Tuto důvěru má však pouze dle 11,53% dětí učitel z pedagogického sboru školy a vůbec s nikým by nehovořilo 7,64% dotázaných žáků.

Tabulka č. 24 a č.25 **Pomoc oběti**

Kdybys byl svědkem šikany, pomohl by jsi oběti?					
Ano všem		Ano kamarádovi		Ne nikomu	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
14	12	14	12	1	25
53,84%	46,16%	53,84%	46,16%	3,84%	96,16%

Informoval by jsi někoho o šikaně, které jsi byl svědkem?									
Učitel		Rodiče		Kamarád		Sourozenec		Nikdo	
Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne	Ano	Ne
14	12	11	15	15	11	6	20	24	2
53,84%	46,16%	42,30%	57,70%	57,69%	42,31%	23,07%	46,93%	92,36%	7,64%

Pokud by se žáci dostali do situace pasivních svědků šikany, tak z odpovědí vyplývá, že úplně všem bez rozdílu by pomohlo 53,84% dotázaných, pouze v případě, že by byl napaden kamarád pomohlo by 53,84% dětí. Zde se však údaje rozcházejí, neboť v dotazníku uvádí 3,84% dětí, že by nepomohli nikomu. Součástí tohoto bloku je i pasáž, komu by žáci

podali informaci o šikaně, kterou viděli. Nejvíce odpovědí vyznívá negativně, neboť 92,34% dětí by o tom vůbec neřekli. Pokud ano, tak 57,69% dětí by šlo za kamarádem, 42,30% by se svěřilo rodičům. S touto situací by hledalo pomoc 23,07% dotázaných u svých sourozenců.

Tabulka č. 26 **Důvod odmítnutí pomoci**

Pokud ne, proč?		
Netýká se mě to	Mám obavu z agresorů	Neodpověděl
3	3	20
11,53%	11,53%	76,94%

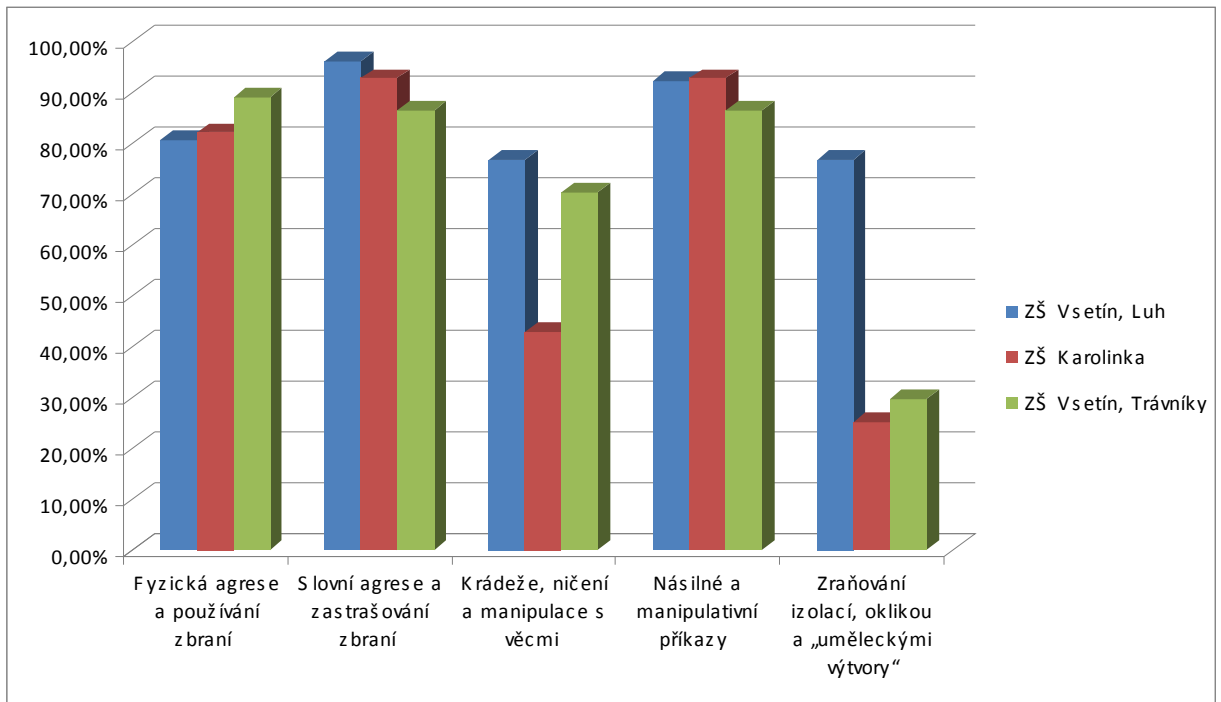
Pokud by se neodvážili informovat nikoho, tak zde vychází shodně strach z agresora s názorem, že se mě tato situace netýká po 11,53%. V této škole na tuto otázku však neodpovědělo celých 76,94% žáků.

4.5 Závěry z realizovaného výzkumu

Z výše uvedených údajů vyplývá, že pojem probíraný v této práci znají všichni dotázaní bez rozdílu umístění školy (vesnice, město). Avšak již bližší definování pojmu pro ně není snadné (30,71% a 51,35% žáků městských škol a 67,85% žáků školy vesnické je schopno šikanování blíže vysvětlit).

Mým hlavním výzkumným cílem bylo zjistit, co považující žáci devátých tříd za šikanování a mohou očekávat pomoc od svých kamarádů či nikoliv? Zcela jednoznačně lze říci, že žáci považují za šikanování násilné a manipulativní příkazy a slovní a fyzickou agresi a zastrašování a používání zbraní, kde se procenta odpovědí často pohybovala kolem 85%. Za šikanování označilo nejméně žáků zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvary“. Co se týká pomoci proti šikanování je k tomu odhodláno více než polovina žáků, přesněji mezi 54% - 60% dotázaných.

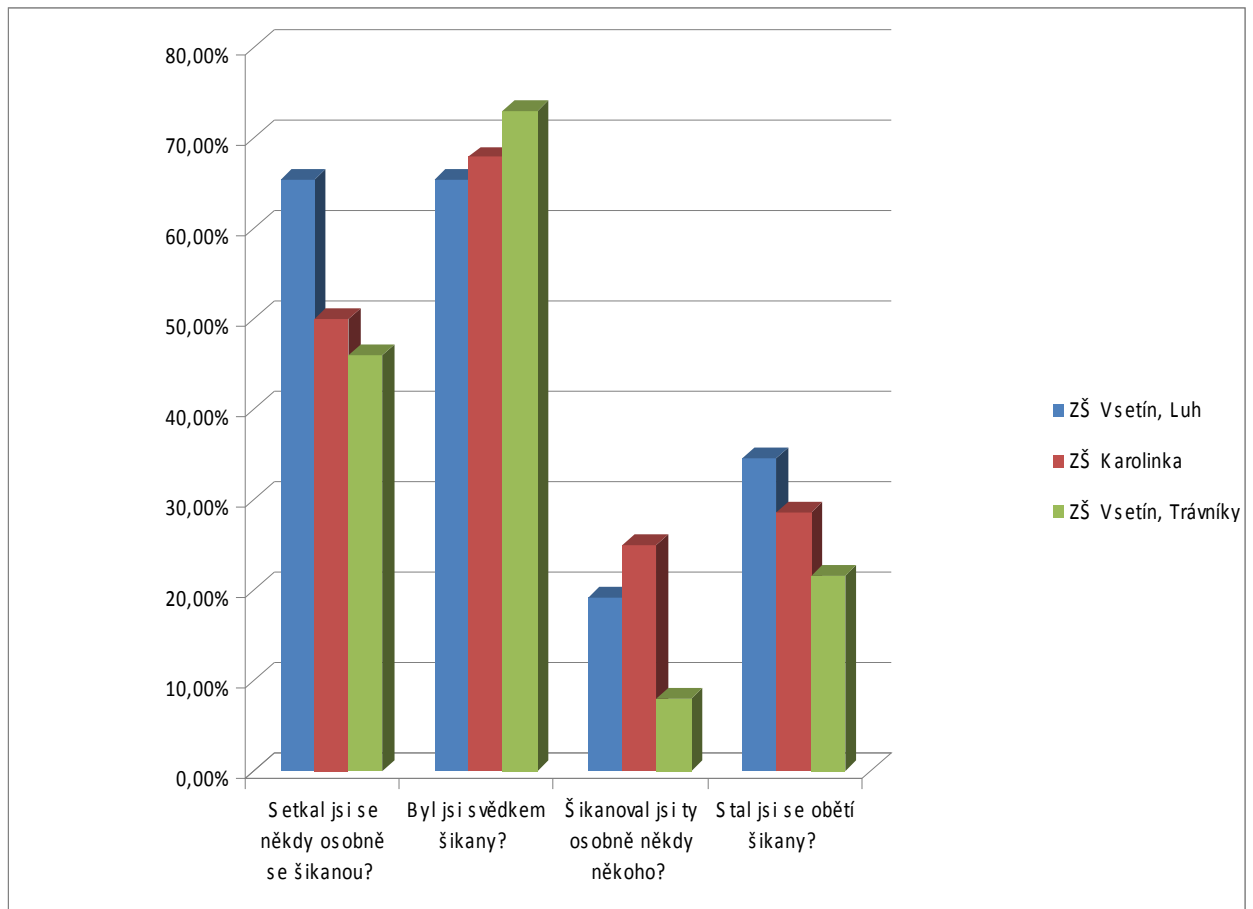
Graf č. 1. Co děti považují za šikanování

Výskyt šikany ve škole potvrzují žáci všech škol v rozpětí 18,91%, 25% a 38,46%. Toto lze považovat za výrazně alarmující pohled žáků 9. tříd do nitra vlastní školy. Toto tvrzení podpírají i další dva číselné údaje, kdy osobně se šikanou setkalo 50% dětí vesnických a 45,94% a 65,38% dětí městských škol. S tímto problémovým chováním se dále ve formě svědectví setkalo 65,38% a 72,97% dětí z města a 67,85% dětí z vesnice.

K tomu, že dítě bylo samo agresorem se na vesnici souhlasně vyjadřuje 25% dětí a ve městě 19,23% a 8,10% dětí. V roli oběti se vidí 28,54% dětí vesnických a 34,67% a 21,62% dětí dvou městských škol. Z uvedených výsledků lze říci, že se žáci devátých tříd byli častěji svědky šikanování než oběti, což byl jeden z mých dílčích cílů.

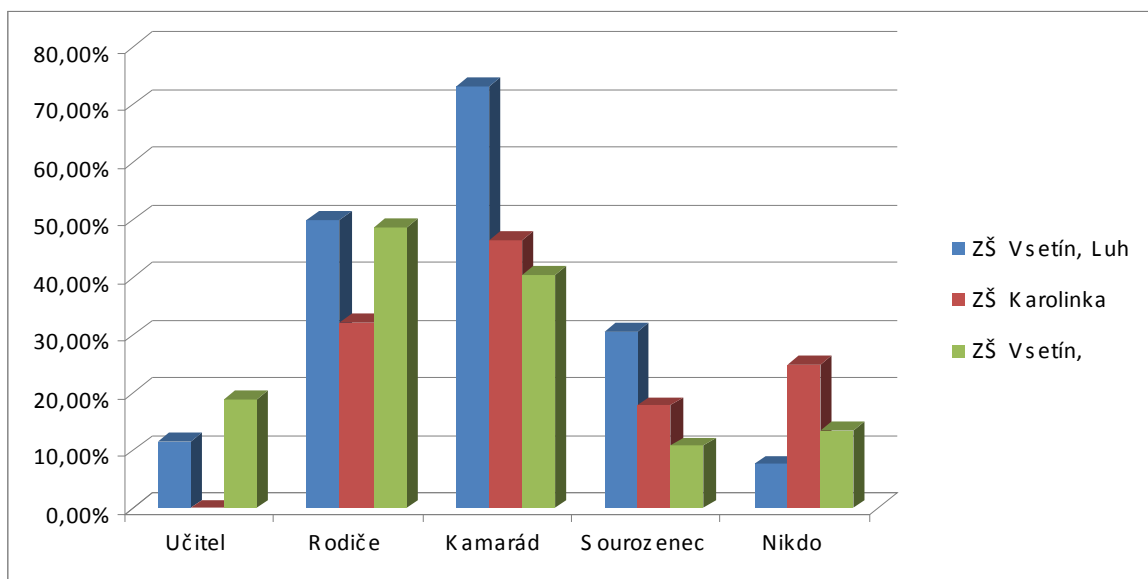
Graf č. 2. Setkání se šikanou

Mým druhým důležitým cílem mého výzkumu bylo zjištění, kde hledají žáci devátých tříd nejčastěji pomoc při šikanování. Co se týká důvěry, kterou cítí děti k osobám ze svého okolí ve vesnické škole by nejvíce dětí tento problém řešilo s kamarády (46,42%) a rodiči (32,14%). Je zde však velmi znepokojivý moment, kdy by se žádný z žáků neobrátil na učitele. Situace u dvou škol městských je obdobná – kamarádům by se svěřilo 73,07% a 40,45% a rodičům by problém svěřilo 50% a 48,64%. I zde se vyskytuje malá důvěra dětí k učitelům – 11,53% a 18,91%.

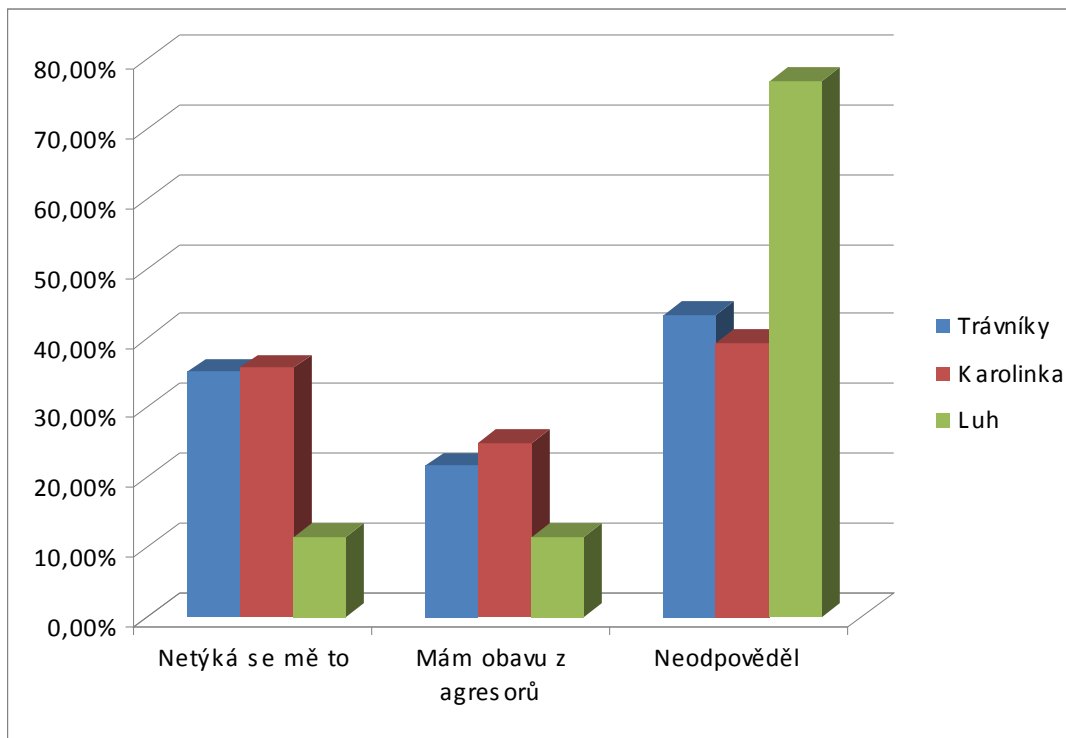
Z dalších otázek vyvstává výrazný rozdíl v poslední otázce, kdy ve vesnici by o těchto potížích vůbec nikoho neinformovalo 25% dětí proti 7,64% a 13,51% dětí škol ve městě.

Graf č. 3 Důvěra dětí

Co se týká pomoci napadeným spolužákům u všech tří škol se jednotně dosahuje výsledku, že cca polovina žáků by pomohla bez rozdílu všem. Nikomu by nepomohlo pouze 0% - 8% dětí. Na podrobnější dotazy, proč by spolužákům dítě nepomohlo odpovídá z vesnické školy 35,71% dětí, že se jich tento problém netýká a 25% dětí má strach z útočníků. Ve městě je toto rozložení odpovědí podobné, 35,13% a 11,53% dětí má pocit, že se jich to netýká a 21,62% a 11,53% dětí se bojí agresora.

Graf č. 4 Proč by děti nepomohly

Z uvedeného vyplývá, že šikana je obecně mezi žáky považována za závadové chování, ale řada dětí necítí tolik důvěry k dospělým, aby se jim svěřily a řeší tyto otázky s vrstevníky, co je sporné, jak svými silami mohou zasáhnout. Řada dětí se bojí necitlivého projednávání této záležitosti a má strach z prozrazení a odplaty útočících. Za velmi alarmující fakt považují, že učitelská veřejnost v šetření dopadla velice špatně. Žáci by cestu k učitelům nenašli a bojí se, že mají pocit, že jim ji ani nehledají.

Lze říci, že výzkum potvrdilo mé hypotézy, že:

1. Všichni žáci devátých tříd znají pojem šikana, ale méně z nich je schopno pojem šikana přesně definovat.
2. Žáci devátých tříd považují častěji za šikanování fyzickou agresi a používání zbraní než zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvary“.
3. Více než polovina žáků devátých tříd byla svědkem šikanování a méně než polovina žáků devátých tříd se stala obětí šikanování.
4. Žáci devátých tříd by se častěji snažili hledat pomoc při šikanování u kamarádů, než u učitelů.

ZÁVĚR

Šikanování je komplexním problémem jak z pedagogického, psychologického, medicínského, sociálního a mravního hlediska. Je důležité, aby z hlediska prevence šikanování ve škole spojili své úsilí učitelé, děti i rodiče a věnovali tomuto boji proti šikanování prvořadou pozornost. Šikanování je totiž výsledkem chybné výchovy jak v rodině, tak i ve škole a poukazuje i na nebezpečné chování celé společnosti. Nejsou dodržovány mravní normy, je akceptován asociální postoj čímž nevědomky dochází k podpoře vzniku agrese. Může se stát, že některé činy či chování nám tak zevšední, že je ani za špatné nepovažujeme. Je potřeba upevnit mravní normy, podporovat správné chování a jednání a to již od útlého věku a je to nás všech, kteří v naší společnosti žijeme.

Mnohdy nebývá snadné a možné šikanování zcela zastavit, ale určitě stojí za to, se alespoň pokusit změnit chování „chronických“ agresorů a to jednak z hlediska toho, jaké škody působí svým obětem, tak i sobě samotným. Oběti si často sebou nesou psychická traumata z tohoto jednání do dalšího života, ale za pomoci odborníků se s tím mohou vyrovnat. Agresoři samotní si bohužel neuvědomují, že škodí i sami sobě a to tak, že pokud přijmou toto agresivní chování za své „ponesou“ si toto břemeno celý život a nebudou schopni se nikdy zařadit do „normální“ společnosti.

Je nutné nejen problém pojmenovat, ale i úspěšně ho řešit a vyřešit. Žáci by měli mít důvěru a podporu u svých rodičů, pedagogů a okolí a musí vědět, že se na ně mohou obrátit s problémem šikanování. Mělo by být samozřejmostí, že šikanování ať už z pohledu oběti nebo svědka musí být nahlášeno a vyřešeno. Výsledky šetření by měly být veřejně oznámeny, aby si případní budoucí agresoři uvědomili, že budou po zásluze potrestáni a jejich činy nebudou přehlíženy.

Pomůžeme-li svým dětem poradit si s aktuálními problémy již ve školním věku, bude to pro ně základ, na kterém budou moci stavět i v budoucnosti při řešení ještě větších a tíživějších problémů, které jim život přinese.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Bourcet, S. Gravillonová, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma: Jak bránit své dítě*. Praha : Albatros, 2006. ISBN 80-00-01552-8
2. Čermák, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou : Fakta.v.o.s. 1999, ISBN 80-902614-1-8
3. Elliottová, M. *Jak ochránit své dítě*. Praha : Portál 1995. ISBN 80-7178-034-0
4. Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha : Portál 1995. ISBN 80-7178-626-8
5. Goldmanová, U. *Jak si nenechat ublížit*. Praha : Portál 1995. ISBN 80-7178-413-3
6. Kolář, M. *Bolest šikanování*. Praha : Portál, 2001. ISBN 80-7367-014-03
7. Kolář, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. Praha : Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1
8. Kyriacou, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-7178-945-3
9. Matějček, Z. *Po dobrém nebo po zlém?*. Praha : Portál, 2005. ISBN 80-85282-78-X
10. MŠMT ČR: *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č.j. 28 275/200-22*
11. MŠMT ČR: *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže, č.j. 14 514/2000-51*
12. Novák, T., Capponi, V. *Sám proti agresí*. Praha : Grada Publishing 1996. ISBN 80-7169-253-0
13. Pöthe, P. *Dítě v ohrožení*. Praha : G plus G, 1999. ISBN 80-8610-321-8
14. Říčan, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem pocit bezpečí ve škole*. Praha : Portál, 1995. ISBN 80-7178-049-9

PŘÍLOHY

Příloha 1 Dotazník – Šikana a její prevence

PŘÍLOHA 1

Šikana a její prevence

Nikdy nevytvoříte společenství, po jakém jste vždycky toužili, dokud nepoznáte pravdu:

Co děláte druhým, děláte sobě,
co neuděláte pro druhé, neuděláte pro sebe,
utrpení druhých je utrpení vaším,
radost druhých je radostí vaší.

Neale Donald Walsch

Víš co je to šikana?	ano	ne
Co o šikaně víš?		
Je podle tebe šikana: - fyzická agrese a používání zbraní	ano	ne
- slovní agrese a zastrašování zbraněmi	ano	ne
- krádeže, ničení a manipulace s věcmi	ano	ne
- násilné a manipulativní příkazy	ano	ne
- zraňování izolací, oklikou a „uměleckými výtvary“	ano	ne
Myslíš si, že je šikana na vaší škole rozšířená?	ano	ne
Setkal jsi se někdy osobně se šikanou?	ano	ne
Byl jsi svědkem šikany?	ano	ne
Šikanoval jsi ty osobně někdy někoho?	ano	ne
Stal jsi se obětí šikany?	ano	ne
Svěřil jsi se s tím někomu?	ano	ne
Komu by jsi se svěřil, kdybys se stal obětí šikany? učitel – rodiče – kamarád – sourozenec – nikdo		
Kdybys byl svědkem šikany pomohl by jsi oběti? ano všem – ano kamarádovi – ne nikomu		
Informoval by jsi někoho o šikaně, které jsi byl svědkem? učitele – rodiče – kamaráda – sourozence – nikoho		
Pokud ne, proč? netýká se mně to – mám obavu z agresorů?		
Pomohl by jsi někomu, kdo se stal obětí šikany jíž si byl svědkem? ano všem – ano pouze kamarádovi – ne nikomu		